

Eremitt *Osmoderma eremita*

Rødlistet art

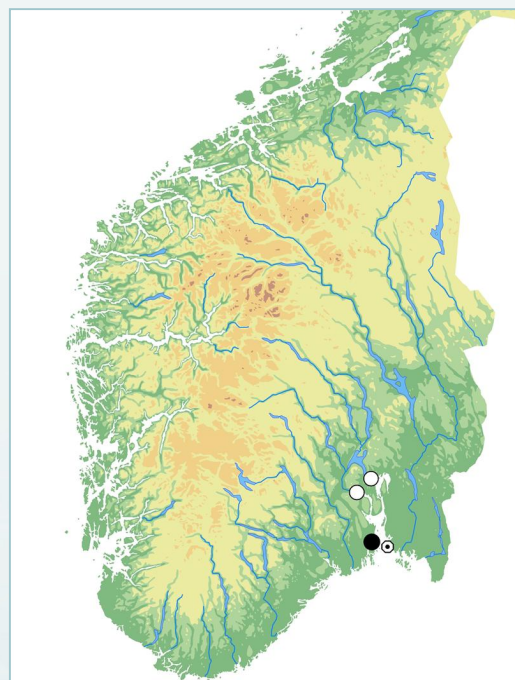
faktaark

Eremitten er en stor, brunsvart bille i familien Skarabider. Den lever i gamle, hule løvtrær og er vurdert som truet i hele Europa. I Norge ble den antatt å være utdødd inntil den ble gjenfunnet i Tønsberg i 2008, som fortsatt representerer den eneste kjente norske populasjonen. Eremitten er fredet i Norge.

Status

Kategori kritisk truet (CR) i Norsk rødliste for arter 2010.

Kartet viser eneste kjente levested for eremitten i dag (fylt sirkel), funnsted for fragmenter (sirkel med prikk) og funn fra før 1900 (åpen sirkel).

Kjennetegn

Eremitten er en stor og kraftig bygd bille på mellom 20 og 40 mm. Oversiden er mørk kastanjebrun og glinsende. Farge og størrelse gjør det bare mulig å forveksle den med neshornbiller (*Oryctes nasicornis*), men eremitten skiller fra denne på flatere kroppsfasong med dekkvinger som i midten er noe konkave og kraftig rynkede. Larvene til eremitten er tykke og litt krumme med 3 par relativt korte, men velutviklede bein. Hodekapselen er brun med et par noe mørkere og kraftige kjever, mens larven for øvrig er skittenhvitt. Den kan bli mer enn 60 mm lang. Av øvrige skarabider som utvikles i hule trær blir *Gnorimus*-arternes larver mellom 4 og 5 cm. Av gullbassenes larver, som ligner på eremittens, når *Protaetia marmorata* opp i samme størrelse som eremittlarven, mens *Cetonia aurata* kan bli opp mot 5,5 cm. Det er enklere å finne spor etter eremitten i form av larvemøkk eller fragmenter etter voksne dyr, enn å finne levende dyr. Eremittens ekskrementer ligner små pellets, opp til 8 mm lange og opp til 3 mm i diameter. De kan forveksles med møkk fra ulike gullbasser, men disse har møkk som er mindre (maks. 5-6 mm lang) og mer sirkulær i tverrsnitt. De voksne eremittthannene avgir en svært karakteristisk, søt, fersken-aktig duft. Denne lukten tiltrekker hunner og kan også merkes av mennesker på flere meters avstand.

Utbredelse

Eremitten var antatt utdødd fra Norge da den ble gjenopptaget i 2008 i Tønsberg, Vestfold. Dette var første funn av levende eksemplarer i Norge på mer enn 100 år. Hule trær er relativt godt undersøkt i Norge i nyere tid, og det var derfor en overraskelse at arten ble gjenfunnet. Det finnes gamle beskrivelser av eremitt fra Drammen, og det er funnet møkk og rester av voksen eremitt på

Rauøy i Østfold. Alderen på disse er vanskelig å bedømme. Sannsynligheten for at eremitten fortsatt finnes på andre lokaliteter i Norge er liten. Inndelingen av *Osmoderma*-artskomplekset er omdiskutert, men dersom man betrakter det under ett, er arten representert i 33 land i Europa. Sverige er sannsynligvis det landet i Europa med de største gjenværende populasjonene - landet huser 30-50% av de totale populasjonene av eremitt, konsentrert til landets sydøstre deler. Også i Tsjekkia, Slovakia, østre deler av Tyskland samt Nord-Italia finnes relativt mange forekomster. Eremitten vurderes å være på kraftig tilbakegang over hele sitt utbredelsesområde. Arten er avhengig av et habitat som stadig blir mindre vanlig. Populasjonene er små og isolerte i de fleste landene, og tilfeldige variasjoner i overlevelse gjør at man må forvente at arten forsetter å gå tilbake i nærmeste framtid, selv uten en fortsatt habitatreduksjon.

Biologi

Eremitten lever i hule trær fylt med vedmuld; en blanding av råttent ved, sopphyfer og rester av organisk materiale fra fuglereder, vepsebol etc.

En eremitt på vei inn i en hul ask i Tønsberg.

Den kan leve i alle løvtreslag som danner hulheter med vedmuld. Nye norske funn er i hule asketrær, mens funnene av gamle kitiniserte rester av eremitt på Rauøy er gjort i hul eik (*Quercus* sp.). Larveutviklingen tar vanligvis 3-4 år i Skandinavia, og dette er den mest kritiske fasen i livssyklusen. Den voksne billen klekker i juli/august, og lever bare 2-4 uker. De voksne individene holder seg for det meste inne i de hule trærne, men kan observeres krypene på utsiden av stammen når været er varmt. Eremitten er flyvedyktig, men flyr sjelden. Studier indikerer at ca 85% av billene aldri forlater treet der de klekkes. Eremitten synes å foretrekke soleksponerte hultrær med store mengder vedmuld. Slike trær har som oftest også stor diameter, og vokser typisk i kulturlandskapet. Det er vist i andre land at andelen trær med eremitt er langt større der det er mange hule eiker i et område, enn der kun få hule eiker er samlet.

Bestandsstatus

Tatt i betraktning den store kartleggingsinnsatsen kombinert med at vi i Norge har få områder med mange, soleksponerte, grove hultrær med vedmuld, vurderes det som lite sannsynlig at arten er vesentlig oversett i Norge. En realistisk føre-var-basert vurdering av bestandssituasjonen i Norge vil således være at det kun finnes én bestand. Bestandsstørrelsen på lokaliteten i Tønsberg er vurdert til mindre enn 50 reprodukerende individer, og populasjonen er stabil eller svakt nedadgående. Arten er derfor rødlistet i Norsk rødliste for arter 2010 som CR under B, C og D-kriteriet. Dette innebærer at eremitten vurderes til å ha 50% sannsynlighet for å dø ut i løpet av tre generasjoner eller 10 år. Eremittens tilbakegang på stor skala skyldes kombinasjonen av stadig færre hule trær og at arten har begrenset spredningsevne. Det betyr at dersom arten først har forsvunnet fra en lokalitet, vil andre individer være for langt unna til at de kan etablere seg i lokaliteten på nytt.

Referanser

Norge:

Direktoratet for naturforvaltning. Høringsutkast november 2009. Handlingsplan for eremitt *Osmoderma eremita*. DN Rapport. www.dirnat.no/multimedia.ap?id=44387. 29 s.

Flåten, M. & Fjellberg, A. 2008. Rediscovery of *Osmoderma eremita* (Scopoli, 1763) (Coleoptera, Scarabaeidae) in Norway. Norwegian Journal of Entomology 55.

Andre land:

Antonsson, K. 2001. Åtgärdsprogram för bevarande av läderbagge (*Osmoderma eremita*). Naturvårdsverket, Stockholm.

Nieto, A., Mannerkoski, I., Puthkov, A., Tykarski, P., Mason, F., Dodelin, B. & Tezcan, S. 2009.0. *Osmoderma eremita*. In: IUCN 2010. IUCN Red List of Threatened Species. Version 2010.4. <http://www.iucnredlist.org/apps/redlist/details/15632/0>

Ranius, T. et al. 2005. *Osmoderma eremita* (Coleoptera, Scarabaeidae, Cetoniinae) in Europe. Animal Biodiversity and Conservation 28: 1-44.

Ranius, T. 2002b. *Osmoderma eremita* as an indicator of species richness of beetles in tree hollows. Biodiversity and Conservation 11: 931-941.